

ДИФЕРЕНЦІЙНО-ПОРІВНЯЛЬНИЙ ПІДХІД ДО АНАЛІЗУ СТАНУ ПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА УКРАЇНИ У МІЖКРИЗОВИЙ ТА КРИЗОВИЙ ПЕРІОДИ

Світова економічна криза, що розпочалась у 2007 р. у США, зачепила тією чи іншою мірою економіки більшості країн світу. У тому числі наслідки кризи відчутні й в Україні. Вітчизняна промисловість у поточному 2009 р. продемонструвала один із найглибших показників падіння у світі, що свідчить про низьку ефективність антикризових дій. За таких умов актуальними є аналіз причин, які обумовили таке глибоке падіння, і визначення зовнішніх та внутрішніх чинників кризових тенденцій у промисловості України. Зазначене дозволить оцінити ефективність дій уряду в передкризовий період і розробити ефективні заходи антикризової політики.

Метою дослідження є виявлення впливу зовнішніх та внутрішніх чинників кризових тенденцій глобальної світової економічної кризи на розвиток провідних галузей вітчизняної промисловості. У процесі дослідження необхідно розглянути прояви світової фінансової кризи та визначити основні чинники, що сприяли розвитку кризових тенденцій у вітчизняній економіці та промисловості. Доцільним є аналіз стану та динаміки розвитку провідних галузей промисловості України у міжкризовий та передкризовий періоди.

Теоретичну основу дослідження становить системний підхід до аналізу процесів, що проходять у світовій економіці та їх вплив на макроекономічні показники. Методологічну основу становлять методи системного та порівняльного аналізу, дослідження ретроспективи розвитку, статистичного дослідження, логічного узагальнення.

Світовій економічній кризі присвячені статті відомих економістів, політиків і фінансистів України – П.І. Гайдучького [1], В.М. Пинзеника [2], С.Л. Тигіпка [3] та ін. Проте кожен із них розглядає лише вплив

кризи на окремий сектор економіки України. Узагальнюючого аналізу впливу світової кризи на основні галузі вітчизняної промисловості у передкризовий та кризовий періоди не здійснювалося.

Перша половина 2009 р. продемонструвала значну глибину кризових явищ в Україні. У досить складному стані опинилася вітчизняна промисловість, яка робить значний внесок в економічне зростання країни, суттєво впливає на рівень інвестиційної активності, зайнятості населення та формує значну частку доходів бюджетів усіх рівнів.

Розглянемо динаміку промислового виробництва України у 1998-2008 рр., яка наведена у відсотках на рис. 1. Проаналізувавши дану динаміку, можна зробити висновок, що сьогоднішня криза для України є необхідною та обов'язковою передумовою наступного економічного піднесення, як і криза 1998 р. сприяла десятилітній фазі відносного зростання вітчизняної економіки.

Виконавши диференціальний аналіз динаміки, зображеної на рис. 1, для зручності побудувавши дві криві (відповідно $Y_1 = \frac{y_2 - y_1}{y_1}$ та $Y_2 = \frac{y_2 - y_1}{y_2}$, де y_2 – наступний рік, y_1 – попередній рік), які відображають глибину піднесення та спаду промислового виробництва (рис. 2), можна побачити, що після економічної кризи 1998 р. спостерігався значний розвиток вітчизняної промисловості у 2000 р., про що свідчить отриманий рівень приросту 25%.

Україна за підсумками першого півріччя 2001 р. була лідером за темпами зростання промислового виробництва серед країн СНД [2]. У 2003 р. спостерігався подальший розвиток промисловості України. Основними чинниками економічного

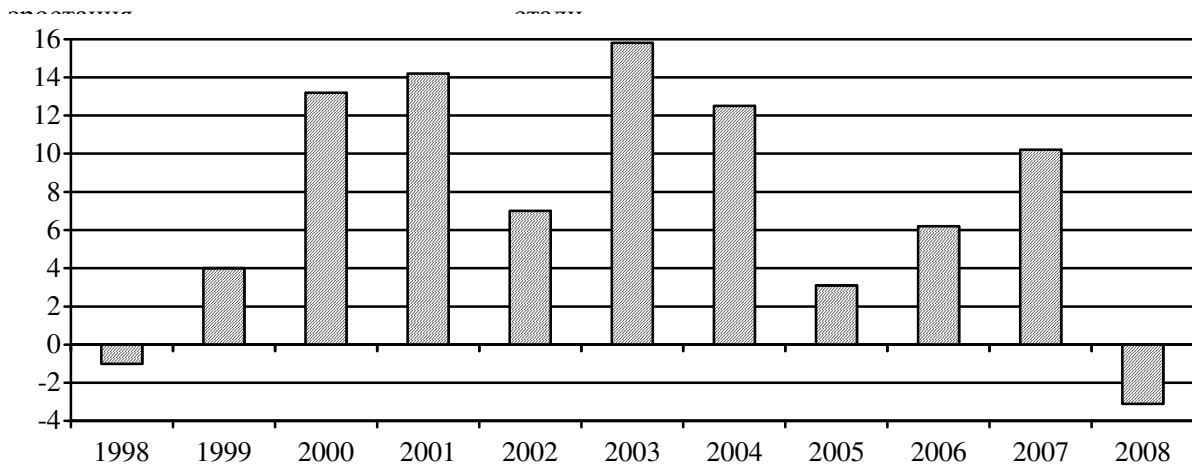

Рис. 1. Приріст (зниження) промислового виробництва України у 1998-2008 рр., % до відповідного періоду попереднього року [1]

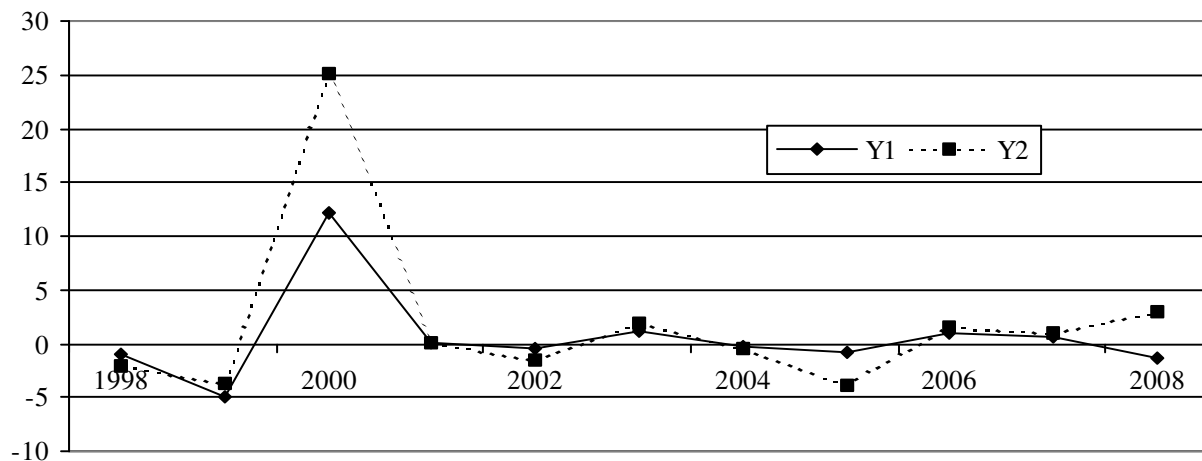

Рис. 2. Приріст (зниження) промислового виробництва України у 199-2008 рр., %

значне прискорення темпів зростання експорту, що сприяло розвитку, насамперед, металургійної, хімічної та нафтопереробної галузей, а також машинобудуванню, і продовження зростання споживчого попиту населення, яке стало можливим завдяки суттєвому розширенню споживчого кредитування та витрачання готівкових заощаджень. Наступний спад виробництва спостерігається у 2005 р. та у 2008 р. Можна помітити певну циклічність зниження темпів промислового виробництва України з періодом у три роки, після чого можна припустити наступний значний спад розвитку вітчизняної промисловості у 2011 р.

Розглянемо порівняльну характеристику основних видів діяльності вітчизняної промисловості в Україні у 2000-2008 рр., що наведена у відсотках відносно

попереднього року на рис. 3. Проаналізувавши вище зображену динаміку, можна дійти висновку, що кризові наслідки найзначніший вплив мають на ті види діяльності, які приносять вагомий прибуток країні та відзначаються високим рівнем рентабельності – гірничо-металургійну галузь і машинобудування. Це, передусім, галузі сировинної орієнтації. Їх продукція становить основну частку експорту України. Ціни на товари зазначених галузей залежать від світової кон'юнктури. Відбувається зниження попиту на сировину, унаслідок чого знижується конкурентоспроможність вітчизняної продукції. До того ж вона є дорожчою через свою невисоку рентабельність і низький рівень технічного оснащення.

Розглянемо порівняльну передкризовий 2008 р. і кризовий 2009 р., що наведена у діючих оптових цінах у відсотках на рис. 4.

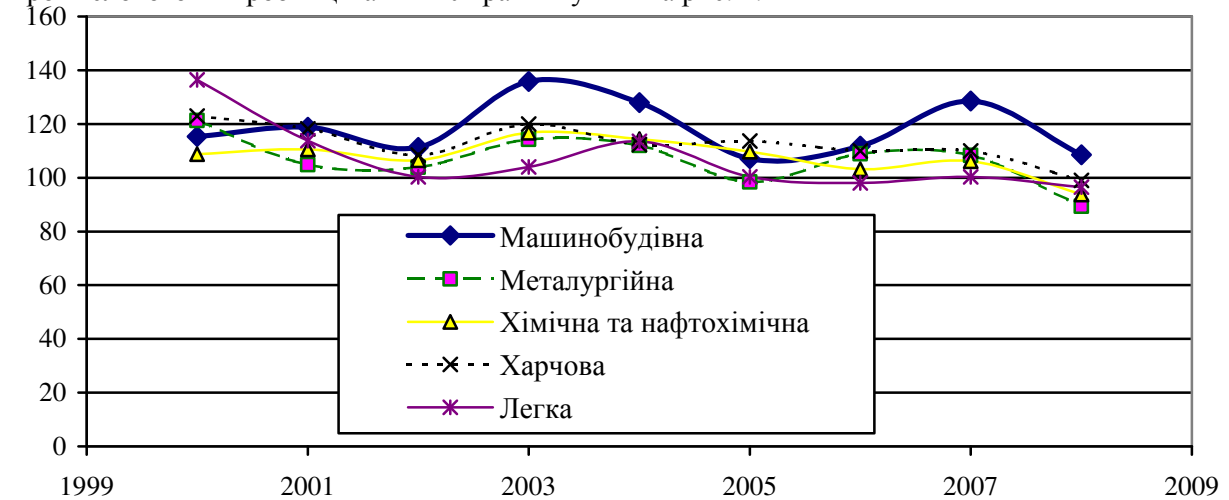

Рис. 3. Динаміка основних видів діяльності промисловості України у 2000-2008 рр. [1]

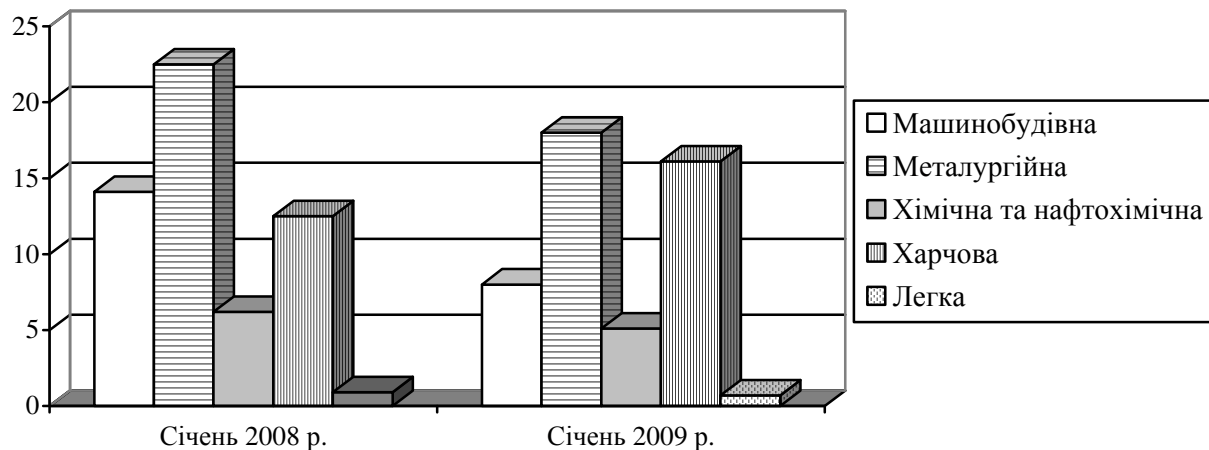

Рис. 4. Порівняльна характеристика галузевої структури промислового виробництва в Україні у передкризовий 2008 р. і кризовий 2009 р. [1]

За підсумками 2008 р. отримано такі результати: спад виробництва продукції проти 2007 р. на рівні 3,1%, що є найнижчим рівнем за 12 останніх років. Падіння обсягів виробництва у 2008 р. спричинене їх різким скороченням у IV кварталі 2008 р. (на 24,9%). Найбільше падіння порівняно з аналогічним кварталом 2007 р. спостерігалось на підприємствах гірничо-металургійного комплексу (на 39-45%), хімічної промисловості (на 32,5%), машинобудування (на 29,2%).

Серед негативних тенденцій 2009 р. варто відзначити той факт, що у структурі експорту української металопродукції

продовжує збільшуватися частка низькотехнологічної продукції. За підсумками січня-травня 2009 р. частка напівфабрикатів у загальній структурі експорту металопродукції з України досягла 55,1%, тоді як за аналогічний період минулого року вона склала 45,7%. Така тенденція є наслідком низької якості вітчизняної продукції з вищою доданою вартістю, а також надто високої її собівартості. Очевидно, що, оскільки кожен переділ є більш ресурсомістким, ніж у конкурентів, у підсумку кінцева продукція виявиться дорожчою. Ще однією галуззю, яка внесла значний вклад у глибоке падіння

промисловості, є машинобудування, у якому у січні-травні 2009 р. було зафіксований спад на рівні 53,0%. На відміну від чорної металургії, ця галузь промисловості більшою мірою залежить від внутрішнього попиту, тому її стан значною мірою відображає динаміку й ефективність внутрішніх ринків [3]. Найменше з усіх втратила під час кризи харчова промисловість (7,3%). Ключовими чинниками, які підтримали її динаміку, є:

низька еластичність споживчого попиту на продовольчі товари;
наявність сировинної бази завдяки залишкам рекордного врожаю 2008 р.;
підвищення цінового ресурсу конкурентоспроможності продовольчих товарів унаслідок девальвації гривні;
помірна динаміка зменшення доходів населення та збереження бюджетних соціальних програм, що підтримують внутрішній попит [4].

Пожвавлення в експортоорієнтованих галузях стимулює розвиток суміжних, обслуговуючих та інфраструктурних сегментів економіки. Це пояснює, чому після криз в Україні традиційно першими відновлюються хімія і металургія, тоді як галузі, орієнтовані на внутрішній ринок, відновлюються значно пізніше [6].

У кризовий період, який розпочався у 2008 р., вітчизняна промисловість стала залежною від концентрації експортної спеціалізації України на невеликій кількості товарних груп при зростанні відкритості економіки, що сформувало високу залежність економічної динаміки та фінансового становища від кон'юнктури зовнішніх ринків [5].

Так, розвиток кризових тенденцій у 2008 р. які лише поглибилися на початку поточного року, посилює ревальвація гривні Національним банком України та її наступна девальвація, рекордне зростання негативного зовнішньоторговельного сальдо, що було спровоковано ще у 2005 р. з метою лібералізації імпорту, вступ до СОТ без чіткої програми адаптації ризикових галузей вітчизняної економіки, заборона урядом використовувати суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності податкові векселі, значне зростання заборгованості бюджету з повернення ПДВ, відмова від розгляду та прийняття Податкового кодексу

України, збільшення розриву між зростанням заробітних плат і продуктивністю праці [2].

Висновки. Чергова світова економічна криза виявила диспропорції та проблеми розвитку вітчизняної промисловості, продемонструвавши її слабкі сторони. За результатом моделювання (рис. 3) можливо припустити наступний значний спад розвитку основних видів діяльності вітчизняної промисловості у 2011 р. Аналізуючи процеси, наведені у дослідженні, виділимо таку модель економічного циклу: 1) фінансова криза, яка девальвує національну валюту, збільшуючи цінову конкурентоспроможність української продукції; 2) піднесення експортоорієнтованих галузей економіки (металургія, хімія); 3) стимулювання розвитку суміжних та обслуговуючих сегментів економіки; 4) вичерпання потенціалу цінової конкурентоспроможності експортоорієнтованих галузей; 5) стагнація в очікуванні чергової фінансової кризи.

Подальших досліджень потребує аналіз впливу світової фінансово-економічної кризи на основні види діяльності промислового виробництва країн G8, G20, інших країн за запропонованою методикою.

Література

1. Черванчук С.А., Суярко С.М., Баліцька В.В., Гайдуцький П.І. Іноземні інвестиції в Україні. – К., 2004 – 248 с.
2. Пинзеник В.М. Коні не винні, або Реформи чи їх імітація: громадсько-політична література. – К.: Академія, 1999. – 127 с.
3. Тігіпко С.Л. Напрями розвитку банківської системи України: проблеми вибору і впровадження // Вісник НБУ. – 2004. – № 6. – С. 5-7.
4. Статистичний збірник "Регіони України" / [за ред. О.Г. Осауленка]; Держ. комітет статистики України. – К.: ДКСУ, 2008. – 824 с.
5. Економічна правда [Електронний ресурс]: Економічна правда. – Електрон. дані (1 файл) – 2008 – Режим доступу: www.erpravda.com.ua. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
6. LIGA [Electronic Resource]: Інформаційне агентство ЛІГА БізнесІнформ. – Електрон. дані (1 файл) – 2009 – Режим

доступу: www.biz.liga.net. – Title from the screen.

7. Новинар [Електронний ресурс]: Новинар. – Електрон. дані (1 файл). – 2009 – Режим доступу: www.novynar.com.ua. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.

8. Україна в контексті світових економічних процесів: порівняльний аналіз і перспективи / Центр Разумкова // Національна безпека і оборона. – 2004. – № 7 – С. 15-18.

9. NBER [Electronic Resource]: The National Bureau of Economic Research. – Електрон. дані (2 файли). – 2008 – Mode of access: www.nber.org. – Title from the screen.